

บทความวิจัย

ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแล
แบบประคับประคองในชุมชน: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา¹
Experiences of Stroke Patients Receiving Palliative Care
in Community: A Phenomenological Study¹

ปริญญา แร่ทอง^{๑*} เยาวรัตน์ มัชฌิม^๒ ทศนีย์ ภู่อ่างค์
Parinya Raetong^{๑*} Yaowarat Matchim^๒ Thassanee Poosamang^๒

^๑งานวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี
¹Granting supported by Research Funding Faculty of Nursing Thammasat University,
Pathum Thani, Thailand.

^๒ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี
²Assistant Professor, Faculty of Nursing, Thammasat University, Pathum Thani, Thailand.

*Corresponding author: parinrae@hotmail.com

Received 22 September 2018 • Revised 8 January 2020 • Accepted 9 January 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรยายและอธิบายประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง จำนวน 15 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 และวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีของแวนมานเนน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัยตามแนวทางของลินคอร์นและคูบา

ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน ถูกบรรยายไว้ 7 กลุ่มความหมาย และนำมาสะท้อนภายใต้โลก 4 ใบของแวนมานเนน ซึ่งประกอบด้วย 1) โลกของตนเอง ได้แก่ สิ้นหวังหมดคุณค่าเป็นภาระคนอื่นและแข็งใจอยู่ด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา 2) โลกของเวลา ได้แก่ ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้สัจธรรมชีวิต และช่วงเวลาแห่งความพยายามต่อสู้หวังเพื่อให้อาการดีขึ้น 3) โลกของสถานที่ ได้แก่ แสงหาสถานที่เยียวยา และ 4) โลกของความสัมพันธ์ ได้แก่ รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว และรับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน

ผลการวิจัยนี้ช่วยให้เข้าใจผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน และสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การดูแลแบบประคับประคองในชุมชน; การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา; ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

Abstract

This phenomenological study aimed to describe and explain stroke patients' experiences in receiving palliative care in community. Participants were 15 stroke patients. Data were collected via in-depth interviews from May 2016 to May 2017. Data were analyzed using van Manen's method. Trustworthiness was established following the criteria of Lincoln and Guba.

The findings revealed that experiences of stroke patients receiving palliative care in a community were described 7 thematic categories. These categories were reflecting within the four lived worlds: 1) lived body consisted of feeling of hopelessness, worthless, and burdensome; and strengthen the mind by using Buddhist practices; 2) lived time emprised time to learn the truths of life; and time of attempt to fight, with hope for recovery; 3) lived space comprised searching places for healing; 4) lived relation consisted of acknowledging help and support from family members, and 7) acknowledging help and support from community healthcare providers.

The findings help to gain more understanding about stroke patients receiving palliative care in a community. In addition, the findings can be used as basic information in developing a care model for stroke patients receiving palliative care in communities.

Keywords: palliative care in community; phenomenological study; stroke patients

ความเป็นมาของปัญหา

โรคหลอดเลือดสมอง เป็นโรคที่มีอัตราการเกิดเพิ่มสูงขึ้น และเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิต ศูนย์ควบคุมและป้องกันโรคแห่งชาติประเทศสหรัฐอเมริการายงานว่า มีผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในประเทศสหรัฐอเมริกา ประมาณปีละ 795,000 ราย และโรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสียชีวิตอันดับที่ 5¹ ส่วนในประเทศไทยพบว่ามีอัตราการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยปี พ.ศ. 2552 มีผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจำนวน 163.55 คนต่อประชากรแสนคน และเพิ่มขึ้นเป็น 277.67 คนต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2560 สำหรับอัตราการเสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมองพบ ร้อยละ 8.05 ในปี พ.ศ. 2552 และพบว่ามีอัตราการเสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมองมีแนวโน้มลดลง เป็นร้อยละ 5.07 ในปี พ.ศ. 2560 การที่อัตราการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแต่อัตราการเสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมองมีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าภายหลังการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองมีผู้ป่วยที่ต้องได้รับการดูแลต่อเนื่องจนถึงต้องรับการดูแลแบบประคับประคองเพิ่มขึ้น² ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ป่วยร้อยละ 30 มีความพิการช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ต้องอาศัยการช่วยเหลือจากผู้อื่นในการทำกิจวัตรประจำวันไปตลอดชีวิต³ และสุดท้ายผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

เสียชีวิตจากภาวะแทรกซ้อนอื่นๆ เช่น ติดเชื้อทางเดินหายใจ ปอดอักเสบ และติดเชื้อในกระแสเลือด

การเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง ส่งผลให้ผู้ป่วยมีระดับความรู้สึกตัวลดลง สูญเสียการรับรู้หรือการรับรู้บกพร่อง สูญเสียการทำหน้าที่ของร่างกาย อัมพาต อัมพฤกษ์ เป็นสาเหตุของความพิการและทุพพลภาพ จนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้ ทำให้สูญเสียภาพลักษณ์และความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองลดลง เนื่องจากต้องเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยพึ่งตนเองได้มาเป็นการพึ่งพาบุคคลอื่น คุณภาพชีวิตลดลง ทำให้ต้องมีการดูแลช่วยเหลือทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดในช่วงระยะเวลาที่นานและอาจต่อเนื่องไปถึงการดูแลแบบประคับประคองเมื่ออาการของผู้ป่วยทรุดลงหรืออาจจนวาระสุดท้ายของผู้ป่วย โดยพบว่า ภายหลังการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ป่วย ร้อยละ 40-30 เสียชีวิตภายใน 1 ปี⁴

การดูแลแบบประคับประคอง (palliative care) เป็นการดูแลผู้ป่วยที่เผชิญกับโรคที่คุกคามต่อชีวิต ไม่สามารถรักษาให้หายได้ เป็นการดูแลแบบองค์รวมที่เน้นการจัดการอาการที่ทำให้ผู้ป่วยทุกข์ทรมาน ทั้งอาการเจ็บป่วยทางกาย ปัญหาทางจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยควรให้การดูแลแบบประคับประคองตั้งแต่วินิจฉัยได้ว่าผู้ป่วยเป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาได้ และเข้าสู่ระยะสุดท้าย (terminal

illness) จนกระทั่งผู้ป่วยเสียชีวิต และรวมถึงการดูแลครอบครัวของผู้ป่วยหลังจากการสูญเสีย⁵ การศึกษาในประเทศอังกฤษ พบว่า การวางแผนการดูแลแบบประคับประคองผู้ป่วยที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองมีข้อจำกัด เนื่องจากการพยากรณ์โรคและระยะเวลาที่เหลือของผู้ป่วยก่อนการเสียชีวิตไม่สามารถทำนายได้ชัดเจน ผู้ดูแลผู้ป่วยจึงอาจไม่ทราบความก้าวหน้าของโรคของผู้ป่วยที่ตนเองดูแล การให้การดูแลจึงอาจเป็นเสมือนไม่ทราบจุดหมายปลายทาง คือ ไม่ทราบว่าผู้ป่วยจะมีชีวิตเหลืออยู่นานเท่าใด ผู้ดูแลและผู้ป่วยจึงมักไม่ได้รับการเตรียมเพื่อการดูแลให้ผู้ป่วยสามารถเผชิญความตายได้อย่างสงบ ปราศจากความทุกข์ทรมานเมื่อถึงระยะท้ายของชีวิต แสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองส่วนใหญ่ไม่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองที่เหมาะสม⁶

การทบทวนวรรณกรรมในประเทศไทย ไม่พบการศึกษาประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนมาก่อน เพื่อให้เข้าใจผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนมากขึ้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน อันจะนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการดูแลแบบประคับประคองแก่บุคคลที่เจ็บป่วยเรื้อรังด้วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรยายและอธิบายประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (hermeneutic phenomenology) ตามปรัชญาแนวคิดของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger)⁷ ซึ่งเชื่อว่า โลกกับมนุษย์ไม่สามารถแยกจากกันได้ และการศึกษาความจริงจากประสบการณ์ คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีอยู่ของมนุษย์ในโลกแห่งประสบการณ์นั้นผ่านการตีความ ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของภูมิหลัง และประสบการณ์เดิมของบุคคลนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการทำความเข้าใจการตีความจากส่วนหนึ่งส่วนใดของประสบการณ์ไปสู่ประสบการณ์ในภาพรวม การศึกษาประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

ในชุมชนในครั้งนี้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีประสบการณ์ตรง และวิเคราะห์ข้อมูลแบบตีความตามโลก 4 ใบ ของ van Manen⁸ ประกอบด้วยโลกของตนเอง (corporeality or lived body) หมายถึง การรับรู้ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง ทั้งสภาพกาย จิตใจ อารมณ์ที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงในระหว่างที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน โลกของความสัมพันธ์ (relationality or lived relation) หมายถึง การรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชนกับคนที่อยู่รอบข้าง โลกของสถานที่ (spatiality or lived space) หมายถึง การรับรู้ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองต่อสถานที่ ในขณะที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน อาจเป็นความรู้สึกที่มีต่อสถานที่ในเชิงกายภาพ หรือ ความรู้สึกด้านจิตใจที่มีต่อที่อยู่ หรืออาจเป็นความรู้สึกที่มีต่อระยะห่างระหว่างบุคคล และโลกของเวลา (temporality or lived time) หมายถึง การรับรู้ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเกี่ยวกับเวลาในขณะที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน ซึ่งอาจไม่ใช่เวลาที่บอกด้วยนาฬิกา แต่อาจเป็นเวลาที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

สถานที่ศึกษา

การศึกษานี้ศึกษาในบริบทของชุมชน เทศบาลนครรังสิตซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ 20.80 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตครอบคลุมตำบลประชาธิปไตยทั้ง 6 หมู่บ้าน ลักษณะชุมชนเป็นแบบชุมชนเมือง ประชาชนมีอาชีพทั้งการเกษตร อุตสาหกรรมบริการ และการพาณิชย์ หน่วยงานที่ให้การดูแลด้านสาธารณสุขและสุขภาพ มีทั้งโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข คือ โรงพยาบาลประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง มีหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาล และกำกับดูแลอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมภายใต้การกำกับควบคุมของเทศบาลนครรังสิต กรมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีเจ้าหน้าที่พยาบาล นักสุขศึกษา ดูแลในส่วนของงานรักษาพยาบาล งานส่งเสริมสุขภาพ และงานด้านสาธารณสุขอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เทศบาลนครรังสิตมีการจัดโครงการอบรมนักบริบาลผู้สูงอายุ (Care Giver: CG) หลักสูตร 70 ชั่วโมง ซึ่งผู้ที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

(อสม.) ประมาณ 100 คน แต่ปฏิบัติหน้าที่จริงเพียง 12 คน ให้การดูแลผู้ป่วยกลุ่มที่ใช้สิทธิบัตรทอง ที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และระดับความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน (Activities of Daily Living: ADL) น้อยกว่า 10 ประมาณ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง สำหรับการดูแลที่ให้ได้แก่ การนวดคลายเส้น นวดคลายกล้ามเนื้อ บริหารข้อ วัดความดันโลหิต และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วย นอกจากนี้ เทศบาลยังมี โครงการสนับสนุนด้านของใช้สำหรับผู้ป่วยในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ผ้าอ้อม และเทศบาลบางแห่งยังมีให้บริการเยี่ยม อุปกรณ์ เช่น เตียงผู้ป่วย รถเข็น และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บางแห่งมีการส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยปรับปรุงสภาพบ้านผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชน เช่น ติดราวจับที่ผนังห้องน้ำ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ซึ่งคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติดังนี้ 1) ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรคหลอดเลือดสมอง 2) ระดับความสามารถในการช่วยเหลือตัวเอง โดยใช้ Barthel ADL Index อยู่ในช่วง 0-8 คะแนน คือ ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้น้อย หรือช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันไม่ได้เลยมาเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว หรือ อสม. 3) PPS score $\leq$ 60 มาเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน 4) สามารถบอกเล่าประสบการณ์ได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เข้าถึงผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน โดยเบื้องต้นคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากข้อมูลการเยี่ยมบ้านคุณสมบัติผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองของเจ้าหน้าที่เทศบาลนครรังสิตเมื่อพบผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คณะผู้วิจัยขอเข้าเยี่ยม โดยมี อสม. ประจำเขตเป็นผู้ประสานงานและนำเยี่ยม คณะผู้วิจัยแนะนำตัวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเยี่ยมและอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยพร้อมเชิญชวนผู้ป่วยเป็นอาสาสมัครวิจัย เมื่อผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองตัดสินใจเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครวิจัย คณะผู้วิจัยนัดวันสัมภาษณ์ตามความสะดวกของผู้ป่วยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (in-depth individual interview) บันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านของ

ผู้ป่วยก่อนการสัมภาษณ์มีการเซ็นยินยอมในใบยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยและยินยอมให้บันทึกเสียงสำหรับผู้ป่วยที่ไม่สามารถลงลายมือชื่อได้ เนื่องจากมือไม่มีแรงใช้การประทับลายนิ้วมือแทน ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล คือ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งประมาณ 60-90 นาที โดยระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสังเกตสีหน้าท่าทางและอากัปกริยาของผู้ป่วยและจดบันทึกข้อมูลมีการนัดสัมภาษณ์ซ้ำ 3 ราย เนื่องจากถอดเทปสัมภาษณ์แล้วพบว่า ข้อมูลบางส่วนไม่ชัดเจน เนื่องจากผู้ป่วยมีปัญหาเรื่องการออกเสียง การวิจัยนี้ข้อมูลอ้อมตัวหลังจากสัมภาษณ์ผู้ป่วยจำนวน 15 ราย

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยต้องสังเกตสีหน้าท่าทางและน้ำเสียงในการตอบคำถาม ตลอดจนอากัปกริยาของผู้ให้ข้อมูลและจดบันทึกอย่างละเอียด รวมถึงต้องไวกับคำพูด อากัปกริยาของผู้ให้ข้อมูลเพื่อซักถามเพิ่มเติมในประเด็นที่คาดว่ามีความละเอียดบางอย่างซ่อนอยู่ เครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกภาคสนาม แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย แนวคำถามสัมภาษณ์ซึ่งผ่านการตรวจโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวอย่างคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ ได้แก่ “หลังจากป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและกลับจากโรงพยาบาลมาอยู่ที่บ้าน ท่านได้รับการดูแลอย่างไรบ้าง ใครบ้างที่ให้การดูแลท่าน” “ท่านเข้าใจความหมายของการดูแลแบบประคับประคองอย่างไร” “ระหว่างที่ป่วยและได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ที่บ้านท่านมองตัวเองอย่างไร รู้สึกต่อร่างกาย และจิตใจตัวเองอย่างไรบ้าง” “ระหว่างที่ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองท่านรู้สึกกับคนรอบข้างอย่างไรบ้าง” “ระหว่างที่ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและได้รับการดูแลอยู่ในชุมชนแห่งนี้ท่านรู้สึกต่อบ้านหรือชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างไรบ้าง” “ระหว่างที่ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและได้รับการดูแลอยู่ในชุมชนแห่งนี้ท่านรู้สึกกับเวลาช่วงนี้อย่างไรบ้าง” “ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยว่า ช่วงที่ยากลำบากที่สุดเป็นอย่างไรบ้าง” “ท่านให้ความหมายของการเป็นผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนอย่างไร”

จริยธรรมในการทำวิจัย

การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัย

ในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 3 สาขาวิทยาศาสตร์ เลขที่ COA No.051/2559 วันที่ 13 มกราคม 2559 ผู้วิจัย พิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลโดยอธิบายให้ทราบเกี่ยวกับ รายละเอียดของโครงการวิจัย ความเสี่ยงในการให้ข้อมูล ซึ่งความเสี่ยงนี้มีผลกระทบกับการดำเนินชีวิตของผู้ให้ ข้อมูลน้อยมาก และผู้วิจัยใช้รหัสหมายเลขแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล รายชื่อของผู้ให้ข้อมูลจะไม่ปรากฏในรายงาน ใดๆ และผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวออกจากกรวิจัยได้ ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใดๆ เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอม เข้าร่วมโครงการวิจัยและยินยอมให้ข้อมูล ผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูล ลงชื่อในแบบยินยอมเข้าร่วมวิจัย ก่อนการสัมภาษณ์และ บันทึกเสียง ในระหว่างสัมภาษณ์ หากพบว่า ผู้ให้ข้อมูล รู้สึกสะท้อใจกับเรื่องราวที่เล่า ผู้วิจัยหยุดสัมภาษณ์และ ให้การดูแลด้านจิตใจ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลที่รู้สึก สะท้อใจ ร้องไห้ในขณะที่เล่าประสบการณ์ จำนวน 3 ราย ผู้วิจัยได้หยุดการสัมภาษณ์ และให้การดูแลด้านจิตใจจน ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกดีขึ้น และดำเนินการสัมภาษณ์ต่อหลังจากที่ ผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อม

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบของ van Manen^๑ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ทำความเข้าใจธรรมชาติของประสบการณ์ชีวิต เป็นขั้นตอน ตั้งแต่กำหนดคำถามการวิจัย และสร้างแนวคำถามสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง 2) การค้นหาประสบการณ์ที่ศึกษา ประหนึ่งว่าเป็นส่วนหนึ่งในประสบการณ์นั้น โดยการไตร่ตรอง ข้อมูลเข้าไปมารวมกับบททวนบันทึกภาคสนาม ชีตเส้น คำ และ ข้อความสำคัญไว้ 3) การตีความโดยสะท้อนโครงสร้าง ความหมายสำคัญ ด้วยการนำข้อความที่แยกไว้ มาจัด หมวดหมู่ กลุ่มความหมาย วิเคราะห์เปรียบเทียบหาความสัมพันธ์แล้ว นำไปอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมวิจัย วิเคราะห์ แบบตีความตามโลก 4 ใบ 4) เขียนพรรณนาปรากฏการณ์ และคัดเลือกตัวอย่าง ประโยค กลุ่มความหมายที่น่าเสนอ 5) ตรวจสอบความสอดคล้องของปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยให้ ทีมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลบางส่วนร่วมตรวจสอบ 6) ตรวจสอบ ความสมมูลของประเด็นหลักและรองที่น่าเสนอ เพื่อให้สะท้อน ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแล แบบประคับประคองในชุมชน

ความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัยตามแนวทาง ของ Lincoln and Guba¹⁰ ได้แก่ การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มี ประสบการณ์ภายใต้ปรากฏการณ์ที่ศึกษาคือเป็นผู้ป่วยโรค หลอดเลือดสมองที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ซึ่งเป็นการประกัน ว่า คำบรรยาย อธิบาย และตีความ สะท้อนจากความเป็นจริง ของประสบการณ์ที่ศึกษา (credibility) การเขียนคำบรรยาย ความหมายของประสบการณ์ที่ศึกษาละเอียดและลึกพอ เพื่อสามารถนำผลที่ได้ไปอ้างอิงถึงในบริบทที่คล้ายคลึงกัน (transferability) มีการตรวจสอบกระบวนการของการศึกษา วิจัย โดยที่ผู้วิจัยอีกสองท่านสามารถติดตามการตัดสินใจต่างๆ และเห็นด้วยกับผลที่ได้ในการศึกษาโดยไม่มีข้อขัดแย้ง (dependability) และใช้การเขียนบันทึกกิจกรรมและความ คิดเห็นต่างๆ รวมถึงข้อมูลจากการสังเกตในระหว่าง การสัมภาษณ์ผู้ป่วยแต่ละรายอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการบันทึก ภาพสิ่งแวดล้อมของสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ป่วยโรค หลอดเลือดสมองแต่ละรายเพื่อความสะดวกในการจัดระบบ ข้อมูล (confirmability)

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวน 15 คน เป็นหญิง 7 คน เป็น ชาย 8 คน อายุ 46-72 ปี (อายุเฉลี่ย 64 ปี) จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 7 คน ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 คน ปวช. 2 คน ระดับปริญญาตรี 2 คน ทั้งหมดนับถือ ศาสนาพุทธ สถานภาพสมรสคู่จำนวน 9 คน ส่วนที่เหลือ หย่า แยกกันอยู่ระยะเวลาที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง อยู่ในช่วง 1-19 ปี (เฉลี่ย 6.57 ปี) ก่อนป่วยประกอบ อาชีพ รับจ้างทั่วไป ทำสวน รับราชการ และเป็นแม่บ้าน สำหรับสิทธิการรักษาส่วนใหญ่ใช้บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ประกันสังคม และสิทธิ์ข้าราชการ

ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน

ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองบรรยายประสบการณ์ ที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนตามโลก 4 ใบ ของ van Manen^๑ ดังนี้

โลกของตัวเอง (corporeality or lived body) หมายถึง การที่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองรับรู้เกี่ยวกับร่างกาย ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสภาพกาย ใจ อารมณ์ ที่เกิดขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงในขณะที่ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและ

ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน มี 2 กลุ่มความหมาย (theme) ที่สะท้อนโลกของตนเอง ได้แก่ 1) สิ้นหวังหมดคุณค่า เป็นภาระคนอื่น และ 2) แข็งใจอยู่ได้ด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา โดยในแต่ละธีม มีตัวอย่างคำพูดของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้คัดเลือกมาดังนี้

1) สิ้นหวัง หมดคุณค่า เป็นภาระคนอื่น เป็นการสะท้อนสภาพของการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายและช่วยเหลือตัวเองได้ รวมทั้งไม่สามารถสื่อสารได้ตามปกติ ทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ตนเอง เป็นภาระกับบุคคลอื่น รู้สึกสิ้นหวัง หมดคุณค่า ดังคำพูดของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“มันลุกไม่ได้ จากที่เราเป็นคนขยัน ขยันพูด ขยันทำนู่นทำนี่ เราทำไม่ได้ แล้วก็เครียดหงุดหงิด คือ..แรงมันไม่มี.. เดินไม่ได้เนอะ เราก็คิดทำไมชีวิตมันถึงที่สุดแล้วเธอ..ถึงมานอนแบบนี้ หมดหวัง ไม่มีคุณค่า ต้องเป็นภาระคนอื่น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8)

สอดคล้องกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10 และรายที่ 3 ที่บรรยายประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองว่าเป็นความทุกข์ทรมาน ท้อแท้ จนรู้สึกไม่ยอมมีชีวิตอยู่

“รู้สึกเป็นภาระคนอื่น ..ไม่สบายใจ...อยากตาย มันทรมาน...ท้อแท้ ทำไม่ต้องลำบากคนอื่น ถ้าเป็น...ถ้าเดินลงไปได้ โดดแล้วเนี่ย แต่มันโดดไม่ได้...เป็นภาระคนอื่นให้เค้าลำบาก.....มองตัวเองไม่มีค่า ไม่มีประโยชน์” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10)

“ทำอะไรไม่ได้..แล้วครบ.. ท้อแท้ บางครั้งก็ร้องไห้.. แขนขาไม่มีแรง เป็นภาระเขา..อยู่ไปเหมือนไม่มี ความหวังเหลืออยู่ เหมือนอยู่รอวันตาย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3)

2) แข็งใจอยู่ได้ด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา เป็นการสะท้อนถึงสภาพจิตใจของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ต้องมีชีวิตอยู่แม้รู้สึกท้อแท้สิ้นหวังจากความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วย ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองใช้วิธีการเยียวยาสภาพจิตใจของตนเองด้วยการทำบุญใส่บาตร ผู้ป่วยบางรายที่นอนติดเตียงผู้ป่วยเพียงรับรู้และอธิษฐานแล้วให้บุคคลในครอบครัวไปใส่บาตรแทน ขณะที่บางรายนั่งรถเข็นมารอใส่บาตรหน้าบ้าน นอกจากทำบุญ

ใส่บาตรแล้วยังมีการสวดมนต์และอธิษฐานตามความเชื่อของตนเอง

“ได้แต่สวดมนต์อย่างเดียว สวดอธิษฐานที่เดียว...นึกได้ก็สวด สวดจนหลับไปเอง...สวดมนต์ทำให้สบายใจ จะได้ไม่ต้องคิดเรื่องเจ็บเรื่องป่วย..บางทีลูกไปใส่บาตร เขาก็เอาของใส่บาตรมาให้เราอธิษฐานก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10)

ทั้งนี้ ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง เชื่อว่าการปฏิบัติดังกล่าว จะช่วยส่งผลให้อาการป่วยดีขึ้นและไม่เป็นภาระกับบุคคลอื่น ซึ่งผู้ป่วยสะท้อนว่า การกระทำดังกล่าวช่วยให้ตนเองรู้สึกสบายใจขึ้น และสามารถทำใจยอมรับกับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้ ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“ก็มีสวดมนต์...คือไปทำบุญมันไปไม่ได้อยู่แล้ว..ก็สวดมนต์ว่าเออขอให้หายนะขอให้ดีขึ้น แม่หมอจะบอกว่ารักษาไม่ได้แล้ว...เราก็อธิษฐานว่า..ขอให้ลูกดีขึ้นนะ อย่างนั้นอย่างนี้ขอให้ช่วยลูก..ถ้ามันไม่หายจริงๆ ก็ขอให้ลูกไปสงบไม่ต้องเป็นภาระของคนอื่น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9)

โลกของเวลา (temporality or lived time) หมายถึง การที่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองรู้สึกเกี่ยวกับเวลา ในขณะที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน อาจเป็นเวลาที่เป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต มี 2 กลุ่มความหมาย ที่สะท้อนโลกของเวลา ได้แก่ 1) ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้สัญจรธรรม และ 2) ช่วงเวลาแห่งความพยายามต่อสู้หวังเพื่อให้อาการดีขึ้น ดังนี้

1) ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้สัญจรธรรม ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ได้สะท้อนว่า ในช่วงเวลาที่ตนเองต้องเผชิญกับความเจ็บป่วยนั้น ได้เกิดการเรียนรู้ว่า ชีวิตของคนเราทุกคนต้องมีการเจ็บป่วยและการตาย ความเป็นจริงของชีวิต ที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ขึ้นอยู่กับบุญกรรมของแต่ละคนที่ได้สร้างและกระทำมาในอดีต และที่สำคัญคือตนเองต้องคิดดี ทำดี และทำใจยอมรับและไม่ไว้วางใจติดพันต่อด้านกับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“ตลอดเวลาที่ป่วยหนักเนี่ย.. มันทำให้ได้เรียนรู้สัญจรธรรม ..เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา...อย่าไปคิดอะไร มากเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นกันทุกคน ตื่นขึ้นมาก็อย่าไปไว้วางใจ เพราะว่า...เวรกรรมมีจริง ที่ป่วยเป็นแบบนี้ เราคงทำ (กรรม) มา ต่อไปต้องสร้างกุศล ต้องทำดี

ภายใน 7 วัน เนี่ยขอให้เราทำดีซักวัน หรือทำดีให้ครบ 7 วันได้ยิ่งดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12)

สอดคล้องกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11 ที่บรรยายประสบการณ์ตนเองว่าการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองทำให้เข้าใจธรรมชาติชีวิต

“เคยคิดว่าเราทำตัวเราเอง..ที่เป็นหนัก เพราะเราดีม ถ้าเราไม่ดีมก็อาจไม่เป็นอะไร.. แต่ก็เห็นบางคนเค้าไม่ดีมเขาก็เป็นนะ..พอเห็นแบบนี้ก็รู้ว่า..นี่แหละคนเรานั้นไม่แน่นอน.. ถึงเวลาก็ต้องตายกันทุกคน เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันเป็นเรื่องธรรมดา เราเลี่ยงมันไม่ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11)

2) ช่วงเวลาแห่งความพยายามต่อสู้ หวังเพื่อให้อาการดีขึ้น ในช่วงที่ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายหรือช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้ป่วยได้พยายามต่อสู้กับอาการที่เกิดขึ้นด้วยการทำกายภาพบำบัดฝึกเคลื่อนไหวร่างกาย เท่าที่สามารถจะทำได้ ด้วยใจที่มุ่งหวังว่าร่างกายจะสามารถฟื้นสภาพดีขึ้น ซึ่งในช่วงเวลาแห่งการต่อสู้เพื่อให้อาการดีขึ้นนั้น การมีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ท้อแท้ จะช่วยสร้างเสริมให้เกิดพลัง ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“ก็ทำกายภาพบำบัด..ตามที่โรงพยาบาลสอน.. ตั้งแต่เริ่มฝึกคืบ เริ่มฝึกจับ ใจสู้ หวังว่าวันหนึ่งเราต้องดีขึ้น..บางคนบอกเป็นขนาดนี้รักษาไม่ได้หรอก..ก็อย่าไปท้อแท้ เป็นแล้วเราก็พยายามสู้.. เป้าหมายเราก็ต้องดีขึ้น เราจะต้องไม่พินาศ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11)

เช่นเดียวกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 ที่บรรยายประสบการณ์ของตนเองว่า พยายามสู้เพื่อหวังให้อาการดีขึ้น

“ก็อยากจะทำให้ตัวเองดีขึ้น ทำโน่นทำนี่ได้ นี่ป่าลองซักผ้าเองบ้าง แต่ก็ต้องให้หลานช่วย..พอว่างออกมันจะตกอย่างเนี่ย มันไม่มีแรง หยิบจับอะไรไม่ได้.. ก็ต้องทำใจให้เข้มแข็ง ต้องพยายาม ต้องสู้ต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9)

โลกของสถานที่ (spatiality or lived space) หมายถึง การรับรู้ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองต่อสถานที่ขณะที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน อาจเป็น

ความรู้สึกที่มีต่อสถานที่ในเชิงกายภาพ หรือความรู้สึกด้านจิตใจที่มีต่อที่อยู่ หรืออาจเป็นความรู้สึกที่มีต่อระยะห่างระหว่างบุคคล มี 1 กลุ่มความหมายที่สะท้อนโลกของสถานที่ ได้แก่ แสงหาสถานที่ที่เยี่ยมยา ดังนี้

ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองอธิบายถึงความรู้สึกเบื่อบรรยากาศและสถานที่ที่เป็นอยู่ จึงมีการแสวงหาสถานที่เยี่ยมยาเพื่อให้อาการของตนเองมาดีขึ้น ซึ่งสถานที่เยี่ยมยานั้นมีทั้งสถานบริการแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์ทางเลือก มักจะมาจากการบอกต่อจากผู้ป่วยรายอื่นๆ ที่เคยไปรับการรักษาแล้วอาการดีขึ้น ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“เหมือนหาที่รักษาไปเรื่อยๆ ที่ไหนดีก็ไป..นี่ไปรักษาที่วัดนาอยู่ใน จปร. พระเป็นคนรักษา เค้ารักษาพวกมะเร็ง อัมพฤกอัมพาต.. มียาให้กิน เป็นยาต้มสมุนไพรหลายอย่าง เช่น บอระเพ็ด...แล้วก็กินด.. มีคนที่เค้าป่วยแบบผมมารักษา...เค้าบอกว่าหาย ... พอเขาบอกอย่างนั้น ใจเราชื่นขึ้นเลย ดีขึ้นเลย เราก็เลยได้แต่หวังว่าเราจะหาย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7)

สอดคล้องกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 ที่บรรยายประสบการณ์ของตนเองว่า มีการแสวงหาสถานที่เยี่ยมยาไปเรื่อยๆ

“เมื่อที่จะนอนดูเพดานไปวันๆ...ใครว่าที่ไหนรักษาดี ปากก็อยากลอง..ปากก็ไปนู่น คลินิกหมอ ก็ฉีดยาอยู่เป็นปี ฉีดยาอาทิตย์ละเข็ม แล้วก็กินยาด้วย...แล้วมีเพื่อนลุงเค้าแนะนำให้กินยาหม้อสมุนไพรร ไปซื้อที่คลอง 7 ..ปากก็ให้เขาไปซื้อมา กิน 3 หม้อ... ก็รู้สึกว่ามีมือเริ่มขยับได้นะ ขาก็เริ่มขยับได้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9)

โลกของความสัมพันธ์ (relationality or lived relation) การรับรู้ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองอยู่ในชุมชน เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างตนเองกับคนที่อยู่รอบข้าง มี 2 กลุ่มความหมาย ที่สะท้อนโลกของความสัมพันธ์ ได้แก่ 1) รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว และ 2) รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของ บุคลากรทางสุขภาพในชุมชน ดังนี้

1) รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบ

ระดับประคองในชุมชนรับรู้ว่าการมีชีวิตอยู่ภายหลังการป่วยด้วยโรคนี้ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เพราะต้องอยู่ในภาวะพึ่งพา ทั้งกิจวัตรประจำวันและการดูแลตนเองซึ่งต้องได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว การดูแลของสมาชิกครอบครัวสะท้อนถึงการคงสัมพันธภาพที่ดีดังตัวอย่างคำพูด

“ตั้งแต่ป่วยก็ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้.. ลูกเขาทำราว เป็นเชือกคล้องมาแล้วตั้ง เวลากิน เขาก็ป้อน แล้ว น้องสาวคนสุดท้ายก็ ค่ำก็มาช่วยอาบน้ำเช็ดตัว ยกตัว จับนั่ง ..เขาก็ไม่ทิ้งเรานะแม้จะป่วยแบบนี้ พี่น้องเราก็ค้ำกัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9)

เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 ซึ่งบรรยายถึงประสบการณ์ของตนเองว่า ภายหลังป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่ได้รับการดูแลช่วยเหลือจากสมาชิกครอบครัว

“ก็ถือว่า พวกข้าวปลาอาหารเค้า (สมาชิกในครอบครัว) ซ้อมมาให้กิน จะกินไรสังเค้า ...พอเข้าขึ้นมา เขาก็พาเข้าห้องน้ำ แล้วก็ใส่ผ้าอ้อมไว้ให้ ...แล้วเค้าก็จะหาข้าว น้ำ วางเอาไว้ให้เพราะเค้าต้องไปทำงาน กลางวันมีญาติบ้านใกล้ๆ กันเขาเดินมาดู เขาก็ดีนะ เขาก็เป็นห่วงเรา” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7)

2) รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน นอกจากจะได้รับการดูแลจากสมาชิกครอบครัวแล้ว ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนยังได้รับการดูแลช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตัวแทนของเทศบาล และ อสม. ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของผู้ป่วยสะท้อนถึงสัมพันธภาพของผู้ป่วยกับบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน

“มี อสม.มาเยี่ยม..วัดความดันให้ แล้วก็นัดคลายกล้ามเนื้อให้ อาทิตย์ละครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง เขามานวดให้จนสนิทกัน ขาดเหลืออะไรก็บอกผ่านเขาไปได้.. วันก่อนอยากได้รถนั่งเขาก็ติดต่อเจ้าหน้าที่ ยืมของเทศบาลมาให้.. ช่วงปีใหม่ก็มีเจ้าหน้าที่เทศบาลมาเยี่ยม..เอาผ้าอ้อมและของใช้มาแจก..คือรู้สึกดีที่เขาดูแล อยากให้เทศบาลมีโครงการนี้ต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชน ถูกสะท้อนออกมาเป็น 7 กลุ่มความหมายภายใต้โลก 4 ไบของ van Manen⁹ โลกของตัวเองได้แก่ “สิ้นหวัง หมดคุณค่า เป็นภาระคนอื่น” และ “แข็งใจอยู่ด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา” โลกของเวลา ได้แก่ “ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้สัจธรรมชีวิต” “ช่วงเวลาแห่งความพยายามต่อสู้ หวังเพื่อให้อาการดีขึ้น” โลกของสถานที่ ได้แก่ “แสวงหาสถานที่เยียวยา” และ โลกของความสัมพันธ์ ได้แก่ “รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว” และ “รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน” ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

“สิ้นหวัง หมดคุณค่า เป็นภาระคนอื่น” ถูกอธิบายไว้ว่า เมื่อบุคคลที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองแล้ว ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากที่เคยทำกิจกรรมทุกอย่างได้ กลับกลายเป็นไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ รวมทั้งช่วงแรกไม่สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ ทำให้รู้สึกสิ้นหวัง หมดคุณค่าและรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระคนอื่น รับสภาพไม่ได้บางครั้งรู้สึกไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ Sathirapanya and Sathirapanya¹¹ ที่พบว่า การเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองที่ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ส่งผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้ป่วยคือทำให้รู้สึกด้อยค่าในตนเอง และมีความรู้สึกอึดอัด หมดหวัง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Rochette, et al.¹² ที่พบว่า ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ต้องตกอยู่ในสภาพที่พิการ ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยลง ต้องพึ่งพาคบุคคลอื่นมากขึ้น แบบแผนในการดำเนินชีวิตและบทบาทของผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกไม่พอใจในตนเอง มองตนเองไร้ค่า ต้องพึ่งพาคบุคคลอื่น สูญเสียความรู้สึกที่เป็นปกติ ผู้ป่วยจะเกิดความรู้สึกท้อแท้และสิ้นหวัง ในขณะที่เดียวกัน ผู้ป่วยบางรายได้มีการเยียวยาจิตใจของตนเองในขณะที่ป่วยด้วยการทำบุญใส่บาตร สวดมนต์และอธิษฐานจิต โดยเชื่อว่าการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาจะช่วยส่งผลให้อาการป่วยดีขึ้นและไม่เป็นภาระกับบุคคลอื่น ดังสะท้อนในกลุ่มความหมาย “แข็งใจอยู่ด้วยการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา” ซึ่งการกระทำดังกล่าวช่วยให้ผู้ป่วยรู้สึกสบายใจขึ้น และสามารถทำใจยอมรับกับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการทำบุญใส่บาตร การสวดมนต์เป็นการทำจิตใจให้ผ่องใส ทำให้ใจนิ่ง อยู่กับปัจจุบัน หยุดคิดเรื่องราว

ต่างๆ และทำให้จิตใจสงบ ลดความวิตกกังวล ไม่คิดฟุ้งซ่าน และหมกมุ่นอยู่กับความเจ็บป่วย ทำให้ผู้ป่วยสามารถปรับใจยอมรับต่อความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้¹³

“ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้สัจธรรมชีวิต” ถูกอธิบายไว้ว่า เมื่อผู้ป่วยต้องเผชิญกับความเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ นั่นทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าชีวิตของคนเราทุกคนต้องมีการเจ็บป่วย และตาย เป็นความจริงของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ขึ้นอยู่กับบุญกรรมของแต่ละคนที่ได้สร้างมาในอดีต การที่ผู้ป่วยมีความเข้าใจในเรื่องสัจธรรม ความไม่เที่ยงของชีวิต และสามารถทำใจยอมรับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้นั้น อาจเกิดจากการที่ผู้ป่วยยึดหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เข้าใจ และยอมรับสภาพความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการเข้าใจในหลักคำสอนเกี่ยวกับกฎกรรมชาติที่ว่า สิ่งทั้งหลายมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไปเป็นธรรมดา ทุกคนย่อมมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา¹⁴ และสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ Piriyakoonorn, et al.¹⁵ ที่พบว่า ผู้ที่เข้าใจในหลักสัจธรรมแห่งความเป็นจริงของชีวิต โดยรับรู้และยอมรับว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อตนเองต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย จะทำให้สามารถยอมรับความเจ็บป่วยและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ รวมถึงมีการดูแลตัวเองต่อไปอย่างมีสติและเรียนรู้ที่จะปล่อยวางเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ ความกังวลใจต่างๆ

“ช่วงเวลาแห่งความพยายามต่อสู้ หวังเพื่อให้อาการดีขึ้น” เนื่องจากต้องเผชิญกับภาวะที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายหรือช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจึงพยายามต่อสู้กับภาวะดังกล่าว โดยการออกกำลังกายบำบัดฝึกการเคลื่อนไหวร่างกายเท่าที่สามารถทำได้ ด้วยมุ่งหวังว่าสภาพร่างกายจะดีขึ้น หรือสามารถฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้ ซึ่งในช่วงเวลาแห่งการต่อสู้เพื่อให้สภาพร่างกายดีขึ้นนั้น การมีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ท้อแท้จะช่วยเสริมสร้างพลัง สอดคล้องกับการศึกษาของ Yang and Yeh¹⁶ ที่พบว่า การเสริมความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณจะช่วยให้ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และรู้สึกสิ้นหวังสามารถก้าวข้ามความรู้สึกดังกล่าว ช่วยให้มีพลังและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูสภาพ

“แสวงหาสถานที่เยียวยา” จากการบอกเล่าของผู้ป่วยหลายรายสะท้อนภาพที่ตรงกันว่า บุคคลที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้รับรู้ถึงความทุกข์ทรมาน สิ้นหวัง รู้สึกเป็นภาระของครอบครัวและ

บุคคลอื่น ผู้ป่วยไม่ยอมอยู่ในสภาวะและสถานที่ที่เป็นอยู่จึงพยายามแสวงหาที่เยียวยา เมื่อทราบว่าที่ใดมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ หรือมีหมอพื้นบ้านรักษาอัมพาต อัมพฤกษ์ได้ ก็จะไปหาแม้ว่าจะอยู่ไกลแค่ไหนก็ตาม หากไปรักษาแล้วไม่ดีขึ้นก็จะแสวงหาที่อื่นๆ ต่อไป ด้วยความหวังว่า หากได้รับการเยียวยาที่ดี อาการของตนจะดีขึ้น สำหรับรูปแบบของการเยียวยาที่ผู้ป่วยแต่ละรายใช้จะมีหลายๆ วิธีผสมผสานกัน ทั้งการแพทย์แผนปัจจุบัน การปฏิบัติตามความเชื่อ และการแพทย์ทางเลือก ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Dedkhard¹⁷ ซึ่งพบว่า การใช้การรักษาแผนปัจจุบันควบคู่กับรูปแบบการรักษาทางเลือก ได้แก่ การนวดประคบด้วยใบพลับพลึง การทำกายภาพเคลื่อนไหวข้อต่างๆ การประคบร้อนด้วยลูกประคบสมุนไพร การแช่น้ำสมุนไพรหรือธาราบำบัด การเคลื่อนไหวข้อในน้ำให้กับผู้ป่วย การออกกำลังกายด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ควบคู่กับการปฏิบัติธรรมเพื่อทำให้จิตใจสงบ มีประโยชน์ในการฟื้นฟูสภาพของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง และผลการศึกษาสอดคล้องกับ การศึกษาของ Panjinda and Chucherd¹⁸ ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูสภาพด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง และพบว่า ปรากฏการณ์ของการแสวงหาสถานที่เยียวยาสามารถอธิบายในมิติของ “active type of hope” ซึ่งสะท้อนถึงการมีความหวัง การไม่ยอมแพ้ และพร้อมทำสิ่งต่างๆ ที่เชื่อว่าจะช่วยให้การฟื้นฟูสภาพดีขึ้น

“รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัว” ผลการศึกษาระดับสัมพันธภาพในระดับครอบครัวที่สมาชิกครอบครัวมีการเรียนรู้ร่วมกันและดูแลช่วยเหลือกัน มีการพัฒนาสัมพันธภาพเพื่อการเผชิญปัญหาและดูแลกันและกันมากขึ้น ในช่วงที่ครอบครัวเผชิญกับภาวะวิกฤติเนื่องจากมีบุคคลในครอบครัวเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง ผลการศึกษาในประเด็นนี้สนับสนุนผลการศึกษาของ Lutz, et al.¹⁹ ที่พบว่า ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองและผู้ดูแลจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง 3 ระยะในช่วงของการเจ็บป่วย ประกอบด้วย ระยะวิกฤติของการเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง ระยะคาดหวังเกี่ยวกับการฟื้นฟู และระยะที่ต้องดูแลต่อเนื่องที่บ้าน สำหรับในระยะคาดหวังเกี่ยวกับการฟื้นฟูและระยะที่ต้องดูแลต่อเนื่องที่บ้านหากสมาชิกในครอบครัวดูแลช่วยเหลือกัน แบ่งเบาความรู้สึกและภาระหน้าที่ซึ่งกันและกันจะส่งผลต่อผลลัพธ์การดูแลและความคาดหวังเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพ

ขณะเดียวกันผลการศึกษายังสะท้อนสัมพันธภาพภายนอกครอบครัวที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมสนับสนุนการดูแล ดังปรากฏในกลุ่มความหมาย “รับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน” โดยเฉพาะบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาล อสม. เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง สมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้ดูแลหลักต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย ทั้งที่เนื่องจากพยาธิสภาพของโรคที่ต้องอาศัยความรู้และทักษะในการดูแล ความเครียด ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ รวมถึงการประเมินการตัดสินใจและการจัดการเมื่อเกิดภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุนหากผู้ป่วยและครอบครัวอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีระบบสนับสนุนที่ดี เช่น เป็นชุมชนต้นแบบในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังที่นอนติดเตียง ผู้ป่วยและครอบครัวก็มีแนวโน้มจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผลการศึกษาสนับสนุนผลการศึกษานี้ของ Hare, et al.²⁰ ที่พบว่า การดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนในระยะยาวผู้ป่วยและครอบครัวต้องการการสนับสนุนด้านจิตใจด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการติดต่อหน่วยงานการดูแลระดับปฐมภูมิในชุมชน ซึ่งการสนับสนุนด้านต่างๆ จะมีประสิทธิภาพหากอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครอบครัวและชุมชนรวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับระบบสนับสนุนในชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า บุคคลที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนรู้สึกหาคคุณค่าในตนเอง และรู้สึกเป็นภาระคนอื่น การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาช่วยให้บุคคลยังเข้มแข็งอยู่ได้ ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามฟื้นฟูและต่อสู้ โดยหวังว่าอาการต่างๆ จะดีขึ้น รวมถึงยังคงพยายามแสวงหาการเยียวยา ในระหว่างการเจ็บป่วย บุคคลรับรู้ถึงการช่วยเหลือและสนับสนุนของสมาชิกครอบครัวและบุคลากรทางสุขภาพในชุมชน การศึกษาประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองและได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนช่วยให้บุคลากรทางสุขภาพเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงเข้าใจความต้องการของบุคคลและครอบครัว นอกจากนี้ ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการดูแลบุคคลที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในชุมชนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2559

เอกสารอ้างอิง

- Centers for Disease Control and Prevention. Stroke Fact Sheet 2017 [Internet]. Washington: Department of Health and Human Services [cited 2019 Dec 27]. Available from: https://www.cdc.gov/dhdsp/data_statistics/fact_sheets/fs_stroke.htm
- Tiamkao S. Development of the stroke service system in the 7th health zone. *Journal of Thai Stroke Society*. 2019; 18(1): 25-41. Thai.
- Hanchaiphibookkul S, Pongvarin N, Nidhi nandana S, et al. Prevalence of stroke and stroke risk factors in Thailand: Thai Epidemiologic Stroke (TES) Study. *J Med Assoc Thai*. 2011; 94(4): 427-36.
- Steigleder T, Kollmar R, Ostgathe C. Palliative care for stroke patients and their families: Barriers for implementation. *Front Neurol*. 2019; 10: 164. doi: 10.3389/fneur.2019.00164.
- WHO. Definition of palliative care [Internet]. Geneva: WHO [cited 2019 Dec 27]. Available from: www.who.int/cancer/palliative/definition/en
- Wee B, Adams A, Eva G. Palliative and end-of-life care for people with stroke. *Curr Opin Support Palliat Care*. 2010; 4(4): 229-32. doi: 10.1097/SPC.0b013e32833ff4f8.
- Horrigan-Kelly M, Millar M, Dowling M. Understanding the key tenets of Heidegger's philosophy for interpretive phenomenological research. *Int*. 2016; 15: 1-8. doi: 10.1177/1609406916680634.
- van Manen M. *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. New York: Suny Press, 1990.
- Rangsit City Municipality. General information

- of Rangsit City [Internet]. Department of Public Health and hygiene [cited 2019 Dec 27]. Available from: <http://rangsit.org/New/index.php/th/2014-11-07-07-51-09/typography> Thai.
10. Lincoln YS, Guba EG. Naturalistic inquiry. Newbury Park, CA: Sage Publications; 1985.
  11. Sathirapanya C, Sathirapanya P. Factors influencing depression among patients with stroke. *Songkhla Med J.* 2005; 23(Suppl 2): 229-37.
  12. Rochette A, Tribble DS, Desrosiers J, et al. Adaptation and coping following a first stroke: A qualitative analysis of a phenomenological orientation. *Int J Rehabil Res.* 2006; 29(3): 247-49. 2006/08/11. doi: 10.1097/01.mrr.0000230051.24228.c8.
  13. Visalo P. Wining death with empty heart. Bangkok: Busy-day Publishing, 2011. Thai.
  14. Aich TK. Buddha philosophy and western psychology. *Indian J Psychiatry.* 2013; 55(Suppl 2): S165-70. doi: 10.4103/0019-5545.105517.
  15. Piriyakontorn S, Balthip Q, Naka K. Experiences of the rural elderly with chronic illnesses in applying the Buddha's teachings to their life. *Songklanagarind J Nurs.* 2014; 34(2): 39-52.
  16. Yang NC, Yeh SH. An experience applying a spiritual care model to a first-time stroke patient. *Hu li za zhi.* 2012; 59(3): 113-18.
  17. Dedkhard S. Effects of rehabilitation program using complementary therapy in stroke patients. *J Prapokklao Hosp Clin Med Educat Center.* 2015; 32(2): 135-46. Thai.
  18. Panjinda W, Chucherd P. Achieving a holistic approach in stroke rehabilitation. *APHEIT.* 2016; 5(2): 70-78. Thai.
  19. Lutz BJ, Young ME, Cox KJ, et al. The crisis of stroke: Experiences of patients and their family caregivers. *Top Stroke Rehabil.* 2011; 18(6): 10.1310/tsr1806-1786. doi: 10.1310/tsr1806-786.
  20. Hare R, Rogers H, Lester H, et al. What do stroke patients and their carers want from community services?. *Fam Pract* 2006; 23(1): 131-6. 2005/11/26. doi: 10.1093/fampra/cmi098.